

Деколонізація топонімії: як відбуваються перейменування в міських громадах Харківської області

У квітні 2023-го президент Володимир Зеленський підписав [Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»](#). Проте, змінювати назви вулиць і провулків на території Харківської області почали ще минулого року, за ініціативи органів самоврядування та мешканців громад. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії» дослідив, як відбуваються перейменування у міських громадах регіону та на якому рівні до них залучено громадськість.

[Обсерваторія демократії](#)

Рівень залучення громадськості до перейменувань

Вже вдруге за останні вісім років громади Харківської області стикаються із необхідністю масово змінювати назви об'єктів топоніміки на своїй території. Спочатку, у 2015 році, було прийнято [Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного \(нацистського\) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»](#). Із його появою виникла необхідність не тільки прибирати пам'ятники радянським діячам і радянську символіку, але й перейменовувати провулки, вулиці, райони та населені пункти. Зокрема, в обласному центрі – місті Харкові – з моменту набрання чинності цього Закону було перейменовано 7 районів, 6 станцій метро та більш ніж 250 вулиць, назви яких містили символіку комуністичного тоталітарного режиму.

Повномасштабне російське вторгнення загострило питання присутності пов'язаних із росією топонімів у населених пунктах України. Закон, підписаний президентом у квітні 2023 року, було ініційовано ще рік тому. У першому читанні законопроектом була передбачена заборона географічних назв, пов'язаних із росією, і вже в процесі роботи над ним він перетворився на фундаментальний «деколонізаційний» закон. Відповідно до нього, ціла низка об'єктів, символів та назв потрапляють під заборону на території України. Зокрема, державні символи рф та СРСР, особи, що сприяли реалізації російської імперської політики та підтримували її тощо. Виняток складають особи, які захищали права українського народу, розвивали державність, науку та культуру. Закон набуде чинності через три місяці після його оприлюднення – 27 липня 2023 року.

Виконати усі вимоги законодавства місцеві ради України, а також військові та військово-цивільні адміністрації мають до 27 січня 2024-го. Якщо протягом цього північного терміну

членів адміністрації мають до 27 січня 2021 року, якщо протилежне вказано на території, депутати не перейменують усі необхідні топоніми, тоді голова місцевої ради має самостійно ухвалити ці рішення. Варто зазначити, що у Законі присутній запобіжник проти його саботажу. Якщо і голова місцевої ради ігноруватиме процес «деколонізації», тоді цей обов'язок переходить до очільника обласної державної або військової адміністрації. Важливою у цьому контексті є наступна норма Закону: «перейменування географічних об'єктів здійснюється з урахуванням думки населення, яке проживає на території, де розташовані ці об'єкти, шляхом консультацій з громадськістю щодо запропонованих змін».

Не очікуючи прийняття закону, яким би регулювалися перейменування пов'язаних із росією топонімів, активність почали проявляти громадськість та місцева влада. «Стихійні перейменування» розпочалася ще навесні 2022-го, саме тому вже можна підбити проміжні підсумки, як цей процес відбувається в громадах регіону. Аби мати можливість порівняльного аналізу ситуації із перейменуваннями між громадами області, було розроблено методологію, якою передбачено три рівні залученості громадськості до процесу «деколонізації» - високий, середній та низький.

Високий рівень передбачає, що усі перейменування виносяться на обговорення, створено зрозумілий та доступний для усіх мешканців громади механізм участі в слуханнях та голосуванні. **Середньому рівню** відповідають ті громади, у яких перейменування відбуваються, але, переважно, без участі громадськості. **Низький рівень** означає, що процес перейменування не було розпочато, відповідно, і громадськість до нього не залучено. За підсумками аналізу сайтів міських громад маємо наступні результати, зображені на інфографіці нижче.

Рівень залученості громадськості до перейменування
топонімів у міських громадах Харківської області

Джерело: офіційні сайти міських громад Харківської області

Серед 17-ти міських громад Харківщини лише 5 (**Богодухівська, Зміївська, Лозівська, Первомайська та Чугуївська**) забезпечили високий рівень залученості суспільства до процесу перейменування. У 6-ти громадах (**Валківська, Ізюмська, Красноградська, Люботинська, Мереф'янська та Харківська**) участь громадськості відповідає середньому рівню. Ще в 6-ти міських громадах (**Балаклійська, Барвінківська, Вовчанська, Дергачівська, Куп'янська та Південноміська**), з наявних у публічному просторі даних, «деколонізацію» поки не розпочато. При цьому варто зазначити, що у Вовчанській та особливо Куп'янській громадах ситуація залишає під питанням фізичне існування певних вулиць, через що відповідність їхніх назв до Закону, з об'єктивних причин, відходить на другий план.

[Кремій закликав провести в Україні топонімічну деколонізацію: Арбузинки, Южного і Первомайська немає бути](#)

Громади без розпочатого процесу деколонізації топонімів

Територію **Балаклійської міської громади** було звільнено у вересні минулого року, у жовтні на території громади було утворено військову адміністрацію. За останній рік вона оприлюднила лише [10 розпоряджень начальника ВА](#), жодне з яких процесу перейменування об'єктів топоніміки не стосується.

У **Барвінківській міській громаді**, попри регулярність засідань міської ради, жодного рішення про зміну назви топонімів не було прийнято. З 18 грудня 2022 року по 15 лютого

2023-го тривав прийом пропозицій [«щодо дерусифікації об'єктів топоніміки»](#), проте у новині від 8 лютого повідомляється, що жодної заявки від громадськості не надійшло. Проте міська рада теж не надала переліку, в якому було б зібрано назви, які потребують оновлення, а також – будь-яких пропозицій щодо нових найменувань.

Все ще закрито на технічне обслуговування [сайт прикордонної Вовчанської міської громади](#), а сторінку громади у Facebook не оновлювали з минулого лютого. Схожа ситуація і у **Куп'янській громаді**, яка знаходиться у безпосередній близькості до лінії фронту. До її сайту все ще немає доступу, а на [Facebook-сторінці](#) відсутня інформація про перейменування вулиць, або інших топонімічних об'єктів.

Сайт **Дергачівської міської громади** функціонує, так само як і Facebook сторінка. Проте, попри [оновлення новинної стрічки](#), жодної згадки про проведення громадських слухань з питань перейменування топонімічних об'єктів, як і рішень про зміну назви, в ній немає.

Від початку повномасштабного вторгнення неодноразово збиралися на сесії міської ради депутати **Південноміської громади**. Ними було [ухвалено низку рішень](#), проте жодне з них не стосується ані громадських слухань про зміну назви об'єктів топоніміки, ані безпосередньо перейменування вулиць чи провулків.

Громади із середнім рівнем залучення місцевих мешканців до перейменувань

До групи громад із середнім рівнем участі мешканців у процесі «деколонізації» потрапили 6 з 17-ти міських громад Харківської області, зокрема, і обласний центр. За категоріями, до яких можна віднести нові назви, громади розподілилися наступним чином. У 2-х громадах з 6-ти (**Валківській та Красноградській**) більшість нових назв є нейтральними: наприклад, вулиця Мальовнича, Покровська чи провулок Весняний. Ще у 2-х громадах (**Ізюмській та Мереф'янській**) більшість нових топонімічних найменувань пов'язано із постатями з історії України, насамперед, діячами культури, науки та борцями за незалежність. Ще в одній громаді (**Люботинській**) більшість нових назв присвячено топонімам України – наприклад, в'їзд Кримський чи провулок Салтівський. В останній громаді з групи середнього рівня залучення місцевих мешканців до перейменувань – **Харківській** – топонімам, у переважній більшості випадків, повернули історичні назви. Зокрема, колишній вулиці Рязанській - назву Ірининська, Революції 1905 року – Кузінська, ~~а~~ вулиці Челюскінців – Петропавлівська.

Міські громади з середнім рівнем залученості громадськості до перейменувань

Міська громада

Кількість перейменованих об'єктів / у процесі

Найпоширеніша категорія перейменувань

Приклади назв з найпоширенішої категорії

Валківська	41 / 25	Нейтральні	вул. Мальовнича, пров. Поштовий, пров. Травневий, вул. Зоряна
Ізюмська	94	Історичні постаті	вул. Павла Загребельного, вул. Іллі Мечнікова, вул. Степана Бандери
Красноградська	29	Нейтральні	вул. Нова, вул. Покровська, пров. Спортивний, пров. Весняний
Люботинська	18	Топоніми України	пров. Салтівський, в'їзд Запорізький, в'їзд Маріупольський, в'їзд Кримський
Мереф'янська	69	Історичні постаті	вул. Академіка Корольова, вул. Рєпіна Іллі, вул. Сікорського Ігоря
Харківська	22 / 5	Повернення історичної назви	вул. Петропавлівська, пров. Пушкарний, вул. Ірининська

Джерело: офіційні сайти міських громад Харківської області

Комісію з питань перейменування об'єктів топоніміки Валківська міська рада створила 17 жовтня 2022 року. Перші перейменування відбулися за два місяці після її появи – у грудні. Назви змінили 4 вулиці та один провулок в селі Сніжків, а також одна вулиця у селі Кантакузівка. Ще за два місяці – на сесії 23 лютого нові назви отримали ще 35 об'єктів топоніміки в решті старостинських округів громади. В адміністративному центрі громади – місті Валки – на кінець травня 2023-го не перейменовано жодної вулиці. Проте у березні було розпочато [опитування мешканців громади](#) на підґрунті напрацювань робочої групи – у планах затвердити 25 нових назв. Відповідно, загальна кількість перейменованих та запланованих до перейменування об'єктів топоніміки у Валківській громаді – 66.

З оприлюдненої на [сайті Ізюмської міської громади](#) інформації відомо, що кожний бажаючий має [можливість подати свою пропозицію](#) щодо перейменування вулиці через бота у Telegram. Втім, яка кількість ізюмчан скористалася цією опцією та чи були враховані їхні пропозиції – на сайті громади не повідомляється. Інформація про громадські слухання чи голосування на ресурсах громади також відсутня. Процес «деколонізації» у громаді стартував наприкінці 2022 року, коли було прийнято перший наказ начальника військової адміністрації про зміну назв вулиць та провулків. Загалом, на кінець травня було [перейменовано 94 об'єкти топоніміки](#). Вперше в історії Харківської області на території громади з'явилися вулиці Бандери та Шухевича, а також «екзотичні» в цілому для України – названі на честь Стіва Джобса та Голди Меір. Проте, виходячи з коментарів під публікацією Володимира Мацокіна, заступника начальника ВА, поява вулиці на честь одного з засновників компанії «Apple» мешканцями громади [була сприйнята з певним незрозумінням](#).

3 травня 2022 року **Красноградською міською радою** було ухвалено 11 рішень про перейменування 29-ти об'єктів топоніміки на території громади. Участь громадськості було забезпечено, зокрема, через право на подання петицій. Завдячуючи одній з них, було [ухвалено рішення про громадські слухання](#) щодо перейменування вулиці Лермонтова в адміністративному центрі громади – місті Красноград. За їх результатами, вулицю було

[перейменовано на честь Дмитра Лінського](#), уродженця Краснограда та бійця Окремого загону спеціального призначення «Азов», загиблого при захисті Маріуполя.

У серпні минулого року **Люботинська міська рада** оголосила про [проведення громадських слухань з питань перейменування 18-ти вулиць](#) та провулків на території громади.

Протягом 60-ти днів бажаючі могли надати власні зауваження поштою, або електронним листом. Відповідно до [звіту міської ради](#), розміщеного 21 жовтня, жодного побажання чи зауваження зі сторони громадськості отримано не було. У підсумку, всі запропоновані міською радою варіанти нових назв було [винесено на голосування](#) на найближчій сесії та успішно прийнято.

Мереф'янська міська рада ухвалила два пакети рішень про перейменування об'єктів топоніміки на території громади. Спершу, 30 серпня 2022 року, [було змінено назви 62-х вулиць, провулків та в'їздів](#). Ще 5 вулиць, 1 провулок та 1 в'їзд [отримали нові назви](#) 10 лютого 2023-го. У рішеннях міської ради вказано, що їх було прийнято із урахуванням громадської думки, проте інформація про проведення громадських слухань та опитувань на офіційних ресурсах громади - відсутня.

Перші перейменування у **Харківській міській громаді** відбулися ще рік тому – у травні 2022-го. Тоді було [змінено назву одного району](#) (з московського на Салтівський), а також одного проспекту (з московського на Героїв Харкова), узвозу (з білгородського на вулицю Рятувальників) та шосе (з білгородського на Харківське). Доволі суперечливою була процедура обрання нових найменувань – запропонувати свій варіант було неможливо, а проголосувати за один із запропонованих міг будь-який користувач телеграму (необов'язково мешканець Харкова). Друга черга перейменувань розпочалася 17-го лютого 2023-го, коли стартувало опитування щодо нових назв для 18-ти вулиць, а вже 28-го лютого міською радою було ухвалено відповідне рішення. 27-го березня на сайті громади стартувало нове голосування, щодо 5-ти найменувань топонімічних об'єктів громади. Тривати воно мало до 28 квітня, проте міська рада подовжила його ще на місяць. Одна з п'яти запропонованих назв викликала суперечки серед громадськості. Міська рада запропонувала перейменувати вулицю Студентську на честь Василя Тація, багаторічного ректора Харківського національного юридичного університету. У підсумку, 11 травня було опубліковано відкритого листа, в якому сім'я Тація [звернулася із проханням не називати вулицю Студентську на його честь](#). Проте, станом на кінець травня голосування все ще розміщено на офіційному сайті громади. Загалом у громаді, за даними [Харківської топонімічної групи](#), ще більше 500 назв вулиць, провулків та в'їздів підлягають перейменуванню. Відповідно, за минулий рік було «деколонізовано» лише 4% найменувань.

Громади з високим рівнем участі громадськості

З 17-ти міських громад Харківської області у 5-ти (**Богодучівській, Зміївській, Лозівській, П'ятигірській та Цукрівській**) забезпечено високий рівень залученості громадян до

первомайській та чугуївській) забезпечено високий рівень залученості громадян до процесу «деколонізації» топонімів. У 3-х громадах з цих 5-ти (**Богодухівській, Зміївській та Первомайській**) більшість нових назв є нейтральними, зокрема, вулиці Річна, Ботанічна чи Шкільна. Ще у 2-х громадах (**Лозівській та Чугуївській**) превалюють нові назви, пов'язані із постатями з історії України, зокрема, Василем Стусом, Іваном Богуном, Леонідом Глібовим.

Міські громади з високим рівнем залученості громадськості до перейменувань			
Міська громада	Кіл-ть перейменованих об'єктів / у процесі	Найпоширеніша категорія перейменувань	Приклади назв з найпоширенішої категорії
Богодухівська	63	Нейтральні	вул. Калинова, пров. Джерельний, вул. Лісна, вул. Шкільна
Зміївська	20	Нейтральні	вул. Нижня, Соколівське шосе, вул. Річна, вул. Дачна.
Лозівська	123	Історичні постаті	вул. Григорія Сковороди, вул. Василя Стуса, вул. Леоніда Глібова
Первомайська	28	Нейтральні	вул. Травнева, вул. Родинна, вул. Ботанічна, вул. Наукова
Чугуївська	0 / 48	Історичні постаті	вул. Петра Сагайдачного, вул. Івана Богуна, вул. Івана Сірка

Джерело: офіційні сайти міських громад Харківської області

У **Богодухівській міській громаді** [робочу групу з перейменування об'єктів топоніміки](#) було утворено 27 вересня 2022 року. З того часу міська рада змінила назви 124-х вулиць, з них – 63 було «деколонізовано», а ще 61-у «уточнено» додаванням у назви імен до прізвищ, як, наприклад, вулиця Тараса Шевченка замість Шевченка, або Івана Котляревського замість Котляревського. До процедури перейменування активно залучають громадськість. Так, усі бажаючі мали можливість запропонувати свої ідеї [щодо нових назв для вулиць](#), провулків та [населених пунктів](#), що підлягають перейменуванню. За підсумками громадських слухань було [проведено голосування](#).

17 червня 2022 року виконавчий комітет **Зміївської міської ради** прийняв рішення про [громадське обговорення пропозицій](#) з перейменування об'єктів топоніміки. За його результатами, 85 учасників обговорення підтримали запропоновані назви, 8 виступили проти, а 60 - висловились за альтернативні варіанти найменувань. В результаті, на жовтневій сесії міська рада прийняла [рішення про перейменування 20-ти вулиць](#), провулків та шосе на території громади. Жодна з затверджених назв не має відношення до російсько-української війни та її героїв. Але, одна з вулиць громади отримала ім'я ветерана Другої світової війни Анатолія Полончука, який помер минулого року.

Серед міських громад Харківської області найбільшу кількість об'єктів топоніміки було перейменовано у **Лозівській громаді**. Станом на кінець травня 2023 року нові назви отримали 123 вулиці та провулки. Питання нових назв виносилося на громадські слухання, які тривали з 23 листопада 2022-го по 23 січня 2023 року. За цей час від мешканців [надійшли пропозиції по 33-х об'єктах топоніміки](#), а саме рішення про перейменування було прийнято у лютому 2023-го. Окрім 123-х вулиць та провулків, було [змінено назви і 4-х залізничних станцій](#) розташованих на території громади.

У **Первомайській міській громаді** запущено перейменування як вулиць та провулків на території громади, так і самого міста. Наприкінці 2022 року на офіційній сторінці міського голови у Telegram було проведено опитування щодо нових назв для 28-ми об'єктів топоніміки. За підсумками цих голосувань, 12 січня міською радою було прийнято рішення про їхнє перейменування. Паралельно із цим, 5 січня було видано розпорядження міського голови щодо [проведення громадського опитування](#) з питання перейменування міста Первомайський. За результатами голосування членів топонімічної комісії, мешканців громади, представників молодіжної ради та депутатського корпусу, з-поміж 600 запропонованих варіантів нової назви було відібрано 15 варіантів. Після цього відбулося два «тури» голосування. Перший тривав з 10 березня по 9 квітня, і за його результатами, до наступного етапу пройшли два варіанти – Хлібодар та Добродар. У «другому турі» [більшість \(83%\) голосів віддано варіанту «Добродар»](#). Хоча проголосувати можна було як online, через платформу E-DEM, так і offline, у міському ЦНАПі, кількість людей які зробили свій вибір, зважаючи на розмір громади, є нерепрезентативною – 763 з 31-ї тис. мешканців. Це пояснюється не лише невдоволенням обраними варіантами нової назви, але й загалом [небажанням змінювати назву свого міста](#), що неодноразово визнавав і міський голова, який виступає за перейменування. Солідарність зі своїми виборцями продемонстрували місцеві депутати. На квітневій сесії міської ради вони [не підтримали рішення про перейменування адміністративного центру громади](#), через що цей процес загальмував.

У січні 2023 року розпочалося громадське обговорення питань зміни назв об'єктів топоніміки на території **Чугуївської міської громади**. Місцева влада [запропонувала перейменувати 48 вулиць, провулків та площ](#). За місяць обговорення громадськістю було [надано 178 пропозицій](#) щодо усіх 48-ми топонімічних об'єктів. Голосування відбувалося з 20 по 30 травня, а за його результатами має бути видано наказ начальника військової адміністрації про впорядкування назв об'єктів топоніміки.

Висновки

Станом на кінець травня 2023 року з 17-ти міських громад Харківської області процес перейменування розпочато в 11-ти. В 5-ти громадах (**Богодухівська, Зміївська, Лозівська, Первомайська та Чугуївська**) до деколонізації топонімів на високому рівні залучено громадськість – перед ухваленням рішень про перейменування усі нові назви виносять на громадські обговорення, у яких мешканці беруть активну участь. Ще 6 громад (**Валківська**

громадські обговорення, у яких мешканці беруть активну участь. Ще 6 громад (**Валківська, Ізюмська, Красноградська, Люботинська, Мереф'янська та Харківська**) демонструють середній рівень громадської залученості – частина перейменувань відбувається без громадських слухань, доступ до участі в опитуваннях громадської думки ускладнено, або місцеві мешканці відсторонюються від участі у цьому процесі. І в решті 6-ти громад (**Балаклійській, Барвінківській, Вовчанській, Дергачівській, Куп'янській та Південноміській**) перейменування не відбуваються, або інформацію про це не розміщують у публічному доступі.

В 11-ти міських громадах Харківської області (з 17-ти), у яких вже було проведено перші перейменування або тривають голосування щодо нових назв, спостерігається переважання різних категорій найменувань. В деяких громадах нові назви мають історико-політичне забарвлення, а в інших – нейтральне. Зокрема, одразу в 5-ти громадах (**Богодучівська, Валківська, Зміївська, Красноградська, Первомайська**) відносна більшість нових найменувань є аполітичними – наприклад, вулиця Шкільна, Лісна чи Наукова. У 4-х громадах (**Лозівська, Ізюмська, Мереф'янська та Чугуївська**) нові назви, здебільшого, носять імена постатей з історії України, насамперед, діячів культури та науки. Зокрема, у **Мереф'янській громаді** з'явилася вулиця Сікорського Ігоря, в **Лозівській** – Григорія Сковороди, в **Ізюмській** - Павла Загребельного. В **Люботинській громаді** нові найменування вулиць, провулків та в'їздів пов'язані, переважно, з топонімами України – з'явилися в'їзди Запорізький та Маріупольський, провулок Салтівський. У **Харківській громаді** більшість нових назв належать до групи «історичних». Тобто, вулицям повернули ті назви, які вони носили до радянських часів, зокрема, вулиця Ірининська чи провулок Пушкарний.

Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» набуде чинності 27 липня 2023 року, а на його реалізацію місцеві ради матимуть півроку. Зрозуміло, що більшість перейменувань ще попереду, а ситуація з топонімами у громадах, де процес зміни назв не розпочався, ще зазнаватиме змін. Попри це, на окрему увагу заслуговують прикордонні та прифронтові громади (**Вовчанська та Куп'янська**), а також ті, в яких громадськість вже виступила проти окремих перейменувань (**Зміївська та Первомайська**). В перших – можуть виникнути проблеми із залученням місцевих мешканців до голосування, оскільки велика частка населення з них виїхала через бойові дії та обстріли. Попри можливість online-голосування очевидно те, що для людей, які розпочали життя з чистого аркушу на новому місці або у новій країні, питання «деколонізації» стоїть далеко не на першому місці, навіть, якщо вони планують повертатися. Відповідно, місцевим військовим адміністраціям варто замислитись над тим, як врахувати інтереси вимушено переміщених з громади осіб та заохочувати їх до участі у процесі перейменування, зокрема, через активну інформаційну кампанію на власних ресурсах. Водночас, місцевим радам, мешканці яких виступили проти перейменувань, слід шукати компроміси з громадськістю. Хоча позбавлення від «колоніального» спадку і є вимогою Закону, проте обрання нових назв має максимально враховувати думку та відповідати інтересам місцевих жителів.